eşik
Eşitlik İçin Kadın Platformu

HIZLI BOŞANMA, NAFAKA, AİLE KONUTU ve MAL PAYLAŞIMI: DÜNYA ÖRNEKLERİ

EŞİK - Eşitlik için Kadın Platformu

www.esik.org.tr

iletisim@esikplatform.net

Hazırlayan: Prof. Dr. Özge Yücel

Katkıda bulunanlar: Hülya Gülbahar, Selen Lermioğlu Yılmaz

İçindekiler

GİRİŞ 4

1. NAFAKANIN DEĞİŞEN KOŞULLARA UYARLANMASI 9

1.1 Nafakanın Dayanağı: Güven ve Dezavantajların Denkleştirilmesi 9
1.2 Yeniden Evlenme veya Evlenmeden Birlikte Yaşama Nedeniyle Kesilen Nafakanın Yeniden Bağlanması 9
1.3 Sona Erdirme Yerine Askıya Alma 9
1.4 Nafaka Yükümlüsünün Ölümü Halinde Nafakanın Devamı 10
1.5 Nafakanın Süresi 11
1.6 Değerlendirme 11

2. AİLE KONUTUNUN BOŞANMA SONRASI İHTİYACI OLAN EŞE BIRAKILMASI 13

2.1 Bir Sosyal Hukuk Sorunu Olarak Boşanma Sonrası Barınma 13
2.2 Aile Konutu ile Nafaka Arasındaki İlişki 13
2.3 Aile Konutu ile Mal Rejimi Arasındaki İlişki 14
2.4 Ülke Örnekleri 15
2.5 Değerlendirme 19

3. BOŞANMA KARARI VE SONUÇLARININ BİRLİKTE GÖRÜLMESİ: USUL BÜTÜNLÜĞÜ 20

3.1 Boşanma Neden Mahkeme Kararıyla Gerçekleşir? 20
3.2 Boşanmanın Yan Sonuçları ve Usul Bütünlüğü İlkesi 21
3.3 Türkiye'de Usul Bütünlüğünün Olumlu ve Olumsuz Sonuçları 22
3.4 Diğer Ülkelerde Boşanmanın Sonuçlarından Ayrılması: İstisnai ve Koşullu 23
3.5 Değerlendirme 25

KARŞILAŞTIRMALI TABLO 26

KAYNAKÇA 27

EŞİK – EŞİTLİK İÇİN KADIN PLATFORMU NAFAKA KONULU BASIN AÇIKLAMALARI 28

NAFAKA KONULU KİMİ RAPOR VE ARAŞTIRMALAR 29

Giriş

Boşanma Komisyonu'ndan 13. Yargı Paketi'ne

Boşanma ve nafaka düzenlemeleri yeni bir gündem değildir. "Süresiz nafaka", "hızlı boşanma" ve "aile arabuluculuğu" gibi başlıklar, AKP iktidarı tarafından yıllardır aralıklarla yeniden gündeme getirilmekte; kadın hareketinin itirazıyla her defasında ertelense de gündemden hiçbir zaman düşürülmemektedir.

Bugün kadın haklarına yönelik kuşatmanın yol haritası ise 2016 yılında çizilmiştir. TBMM'de Ocak 2016'da kurulan ve kamuoyunda "Boşanma Komisyonu" olarak bilinen Meclis Araştırma Komisyonu, raporunu Mayıs 2016'da Meclis'e sunmuştur.[1] Fiilen bir hükümet programı niteliği taşıyan bu raporda yer alan konular, o tarihten bu yana sürekli gündemde tutulmaktadır. 13. Yargı Paketi'nde yer alacağı açıklanan "hızlı boşanma", yoksulluk nafakasına süre sınırı ve aile arabuluculuğu düzenlemeleri de bu raporun izlerini taşımaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin yoksulluk nafakasına ilişkin iptal kararı ise bu uzun soluklu gündeme yeni bir zemin sağlamıştır.

Yoksulluk Nafakası

Anayasa Mahkemesi, 4 Haziran 2026 tarihinde verdiği ve gerekçesi 30 Eylül 2026 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan kararla, Medeni Kanun'un yoksulluk nafakasını düzenleyen hükmünde yer alan[2] ve boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek tarafa "süresiz olarak" nafaka bağlanabilmesini öngören ibareyi oyçokluğuyla iptal etmiştir.[3] İptal hükmü, kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından dokuz ay sonra, yani 30 Haziran 2027'de yürürlüğe girecektir. Oysa Anayasa Mahkemesi 2012 yılında aynı hükmü incelemiş; süresiz nafakanın sosyal hukuk devleti ilkesinin bir gereği olduğunu belirterek Anayasa'ya aykırı bulmamıştı.[4] Yeni karar 15 üyeden 3'ünün karşı oyuyla alınmıştır. Karşı oy gerekçesinde de belirtildiği gibi, "Çoğunluk kararında, Mahkemenin bu yerleşik yaklaşımından ayrılmayı gerekli kılan yeni anayasal, hukuksal veya toplumsal nedenler yeterli açıklıkta ortaya konulamamıştır."[5] Aradan geçen sürede Türkiye'de kadın yoksulluğu derinleşmişken, bu görüş değişikliğinin hangi sosyo-ekonomik gelişmeye ve bilimsel verilere dayandığı anlaşılamamaktadır.

Adalet Bakanı Akın Gürlek, iptal kararını "adalet ve hakkaniyet ilkeleri adına son derece kıymetli" bulduğunu açıklamış ve nafaka konusunun Yargı Paketi'nin "en temel konu başlıklarından birini" oluşturduğunu ifade etmiştir.[6] Bakan, boşanma kararını nafaka, velayet ve mal paylaşımından ayıracak bir düzenleme yapılacağını da duyurmuştur. Kadın hareketinin yurt çapındaki mücadelesi sonucunda bu düzenlemeler 12. Yargı Paketi'nden çıkarılmış, ancak Bakan 7 Eylül 2026'da boşanma

---

[1] TBMM Araştırma Komisyonu Raporu (Boşanma Komisyonu), Mayıs 2016: https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/467d92ef-288e-48e4-b9d8-a8fac51d9dfc

[2] Türk Medeni Kanunu (TMK) m. 175/1.

[3] Anayasa Mahkemesi, E.2025/156, K.2026/131, 4.6.2026 (itiraz yoluna başvuran: Antalya 12. Aile Mahkemesi), R.G. 30.9.2026, sayı 33386. Karar, Engin Yıldırım, Selahaddin Menteş ve Kenan Yaşar'ın karşı oyları ile oyçokluğuyla verilmiştir.

[4] Anayasa Mahkemesi, E.2011/136, K.2012/72, 17.5.2012.

[5] EŞİK, "Anayasa Mahkemesi'nin Yoksulluk Nafakasıyla İlgili Gerekçeli Kararı Yayımlandı: Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Yoksulluğu Görmezden Gelindi", 1 Ekim 2026:https://esikplatform.net/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74809/anayasa-mahkemesi-nin-yoksulluk-nafakasiyla-ilgili-gerekceli-karari-yayimlandi-cinsiyet-esitsizligi-ve-kadin-yoksullugu-gormezden-gelindi

[6] https://www.aa.com.tr/tr/gundem/adalet-bakani-gurlekten-aymnin-suresiz-nafaka-kararina-iliskin-aciklama/3956325

ve nafaka düzenlemelerinden vazgeçilmediğini ve konunun Ekim ayında yeniden gündeme geleceğini açıklamıştır.[7]

Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesi, bundan sonraki tartışma bakımından önem taşıyan şu tespitleri içermektedir:

- **Kararın dayanağı hukuk devleti ilkesi ile kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkıdır.**[8] Mahkeme, kuralın belirlilik ilkesine ve devletin kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkından doğan pozitif yükümlülüğüne aykırı olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme, kuralın Anayasa'nın eşitlik ilkesiyle ilgisi görülmediğini belirtmiş; ailede eşitliği düzenleyen hüküm yönünden ise ayrıca inceleme yapmamıştır.[9] Konusu aile ve kadınların boşanma sonrası yoksulluğu olan bir kararda bu iki maddenin (Anayasa madde 41 ve 10) değerlendirme dışı bırakılmasını, 1 Ekim 2026 tarihli açıklamamızda eleştirmiştik.[10]
- **Mahkeme, kanun metninin her durumda süresiz nafakayı zorunlu kılmadığını kabul etmektedir.** Gerekçeye göre sorun, yerleşik yargısal uygulamada kuralın emredici olarak yorumlanması ve hâkimin nafakanın süresi konusunda takdir yetkisi olmadığının kabul edilmesidir.[11]
- **Karar, süresiz nafakaya prensip olarak karşı çıkmamakta, somut kriterler ile uygulanmasını önermektedir. Ayrıca karar,** evlilik süresine bağlı sabit bir üst sınır öngörmemektedir. Mahkemeye göre hâkime, nafakanın süresini evliliğin süresi, nafaka alacaklısı eşin yaşı, eğitim ve sağlık durumu ile ekonomik ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla karşılayabilme kapasitesi gibi unsurları dikkate alarak somut olayın koşullarına göre (ve gerektiğinde süresiz olarak) belirleme yetkisi tanınmalıdır. Mahkeme ayrıca, nafakanın süresiz olarak hükmedilmesini gerektiren hallere ilişkin ölçütlerin de kanunda açık ve net biçimde yer almasını "kaçınılmaz" saymaktadır. Yani karar, gerektiğinde ömür boyu nafakaya hükmedilebilmesini de öngörmektedir.[12]
- **Kararın karşılaştırmalı hukuk değerlendirmesi bölümünde, nafakanın süresi bakımından dünyada "tek bir modelin bulunmadığı" vurgulanmaktadır.** AYM çoğunluğu da, hukuk sistemlerinin "kendi toplumlarının sosyal, ekonomik ve hukuki tercihleri doğrultusunda farklı çözümler" benimsediğini kabul etmektedir.[13] Buna karşın Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gerçekleri, yani kadınların işgücüne katılımı, bakım emeğinin dağılımı ve kadın yoksulluğu, kararda değerlendirmeye alınmamaktadır. Ayrıca bu karşılaştırmada, aynı ülkelerde nafakayı tamamlayan ve zayıf eşi koruyan araçlara, yani kesilen nafakanın yeniden bağlanmasına, bir süreliğine askıya alınmasına, yükümlünün ölümünden sonra sürmesine yer verilmemektedir. Bu bilgi notu, söz konusu eksikliği gidermeye yönelik bir katkı niteliğindedir.

[7] https://www.ntv.com.tr/gundem/bakan-gurlek-tarih-verdi-nafaka-ve-bosanma-davalarina-duzenleme-geliyor-1740769
[8] Anayasa m. 2, 5 ve 17.
[9] Anayasa m. 10 ve m. 41.
[10] EŞİK Basın Açıklaması, 1 Ekim 2026.
[11] AYM, E.2025/156, K.2026/131, § 19 ve § 29.
[12] AYM, E.2025/156, K.2026/131, § 31.
[13] AYM, E.2025/156, K.2026/131, § 6-9.

- **Karşı oy gerekçesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini merkeze almaktadır.** Karşı oyda nafaka kurumunun merkezinde "zaman değil ihtiyaç" bulunduğu[14] ve CEDAW Komitesi'nin tavsiyesine[15] atıfla evlilik ve boşanmanın ekonomik sonuçlarının kadınlar ve erkekler üzerinde aynı etkileri doğurmadığı[16] vurgulanmaktadır.

EŞİK – Eşitlik İçin Kadın Platformu olarak temel tutumumuz açıktır: **Yasalara dokunma, uygula.** Medeni Yasa'nın kadınlara tanıdığı haklar yasada eksik olduğu için değil, uygulanmadığı için işlemez hale gelmektedir. Eylül 2026'da yayımladığımız *Boşanma, Mal Rejimi ve Nafaka Davalarına İlişkin Bilgi Notu*'nda, boşanma ve nafaka konusundaki düzenleme taleplerinin dayandırıldığı iddiaların gerçek dışı olduğunu resmi verilerle ortaya koyduk.

Ne var ki Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararıyla birlikte yoksulluk nafakasına ilişkin hükümde bir boşluk doğmuştur ve iktidar bu boşluğu, yıllardır gündemde tuttuğu taleplerle doldurmaya hazırlanmaktadır. Bu tartışmada sıkça "Avrupa'da süresiz nafaka yoktur" gibi, diğer ülkelerin hukuk düzenlerine dayanan iddialar dile getirilmektedir.

Bu Bilgi Notu, Eylül 2026'da yayınladığımız Bilgi Notunun devamı niteliğindedir. Amacı, 13. Yargı Paketi içeriğinde yer alacağı açıklanan "hızlı boşanma" ve "yoksulluk nafakası" konularında kimi noktalara odaklanarak Türkiye'den farklılıkları ortaya koymaktır. Bu bilgi notunda ise, nafakanın değişen koşullara uyarlanmasını, kesilen nafakanın yeniden bağlanmasını, bir süreliğine askıya alınmasını, yükümlünün ölümünden sonra sürmesini, kadın yoksulluğu açısından büyük önem taşıyan aile konutunun ihtiyacı olan eşe bırakılmasına ve boşanma kararının sonuçlarından ayrılmasını, Avrupa'daki hukuk sistemlerinin nasıl düzenlediğini ele almaya çalıştık.

İncelenen ülkeler Almanya, Avusturya, İsviçre, Fransa ve İngiltere'dir. Bu ülkelerin örnekleri, Türkiye'de kamuoyuna sunulan tablonun eksik ve seçici olduğunu net olarak ortaya koymaktadır: Avrupa'daki hukuk düzenleri boşanmanın ekonomik sonuçlarını, ekonomik olarak daha zayıf durumdaki eşi koruyacak çok sayıda araçla birlikte düzenlemektedir.

Ortaya çıkan **Temel Bulgular** şunlardır:

1. **Avrupa'daki hukuk düzenlerinde nafaka, evliliğin yarattığı güvenin korunmasına dayanır.** Nafaka, evlilik süresince eşlerden birinin maruz kaldığı dezavantajların denkleştirilmesini sağlar. Eşlerden biri evlenirken ya da evlilik süresince yaşadığı yer, çalıştığı iş, çocuk bakımı gibi konularda yaşamında önemli değişiklikler yapabilmektedir. Bu nedenle nafaka, bir kez verilip bir kez kesilen bir ödeme olarak değil, hayatın değişen koşullarına uyarlanabilen bir kurum olarak ele alınmaktadır.
2. **Almanya, Avusturya ve İngiltere'de kesilen nafaka yeniden bağlanabilmektedir.** Almanya'da yeniden evlenme nedeniyle kesilen nafaka, sonraki evlilik de sona ermişse ve önceki evlilikten ortak çocuğun bakımı sürüyorsa yeniden bağlanabilir. Avusturya ve İngiltere'de evlenmeden birlikte yaşama nedeniyle kesilen nafaka, bu birliktelik sona erdikten sonra mahkemeden yeniden istenebilir. Türkiye'de ise bir kez kesilen yoksulluk nafakası yeniden bağlanamamaktadır.

[14] Anayasa Mahkemesi, E.2025/156, K.2026/131, karşıoy gerekçesi, para. 5.
[15] BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW Komitesi), 29 No.lu Genel Tavsiye.
[16] Anayasa Mahkemesi, E.2025/156, K.2026/131, karşıoy gerekçesi, para. 12.

3. **Fransa ve İsviçre'de nafaka sona erdirilmek yerine askıya alınabilmektedir.** Koşullarda esaslı ama geçici olabilecek bir değişiklik olduğunda nafaka belirli bir süre ödenmeyip sonra yeniden ödenmeye başlanabilmektedir.
4. **Almanya, Avusturya ve Fransa'da nafaka yükümlüsünün ölümü nafakayı sona erdirmemektedir.** Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin bir tavsiye kararı[17] da nafakanın yükümlünün ölümünden sonra, mümkünse ölen kişinin geride bıraktığı mal varlığından ya da kamu katkılarıyla sürdürülmesini öngörmektedir. Türkiye'de ise düzenli (aylık) ödenen nafaka, tarafların birinin ölümüyle kendiliğinden kalkmaktadır.[18]
5. **İsviçre, Almanya, Fransa, Avusturya ve İngiltere'de aile konutu, boşanma sonrasında ihtiyacı olan eşe bırakılabilmektedir.** Bu ülkelerde nafakadan ve mal rejiminden bağımsız yasal düzenlemeler vardır ve kira sözleşmesinin ihtiyacı olan eşe devri de mümkündür. Avrupa Konseyi'nin ve BM CEDAW Komitesi'nin tavsiyeleri de bu yöndedir.[19] Türkiye'de ise bu imkân yalnızca evlilik sözleşmesiyle seçilen bazı mal rejimlerinde tanınmıştır[20] ve bu durum uygulamada gerçek bir değişiklik yaratmamıştır. Çok yaygın ve genel olarak uygulanan yasal mal rejiminde ise boşanma kesinleştiğinde, konutun maliki ya da kiracısı olmayan eşin konutta oturma hakkı sona ermektedir.
6. **Avrupa'da boşanma kararı ile boşanmanın ekonomik sonuçları kural olarak birlikte görülmektedir; ayırma ancak istisnai ve sıkı koşullara bağlıdır.** Fransa ve İsviçre'de mal paylaşımı ve nafaka boşanma kararıyla bütünlük içinde ele alınmaktadır. İsviçre'de mal rejiminden doğacak alacak nafaka hesabını etkileyecekse davaların ayrılmasına karar verilememektedir. Almanya'da ayırma ancak yargılamanın çok uzayarak katlanılamaz bir güçlüğe yol açması ya da eşlerin her ikisinin de mutabık olması gibi koşullara bağlıdır.
7. **Türkiye'de mal paylaşımının zaten ayrı bir davada görülmesi, nafaka ve tazminatın eşlerin gerçek mali durumu bilinmeden belirlenmesine yol açmaktadır.** Eylül 2026'da yayınladığımız Bilgi Notunda ortaya koyduğumuz üzere mal rejimi davaları on yılda %343 artmış, ret oranı %49'a ulaşmış ve her dört ret kararından üçü feragat nedeniyle verilmiştir.[21] Boşanmanın kendisinin de nafaka ve tazminattan ayrılması, bu tablonun nafaka ve tazminat bakımından da tekrarlanması riskini taşımaktadır.
8. **Avrupa örneklerinden yalnızca kısıtlayıcı olanları seçip koruyucu olanları görmezden gelmek, karşılaştırmalı hukuku çarpıtmaktır.** Nafakanın yeniden bağlanması, askıya alınması, ölümden sonra sürmesi, aile konutunun ihtiyacı olan eşe bırakılması ve boşanma kararının sonuçlarıyla bütünlüğü, bu ülkelerde nafaka hukukunun tamamlayıcı parçalarıdır.

Türkiye'de nafaka tartışması uzun süredir "süresiz nafaka" kavramı etrafında ve Avrupa'daki örneklere seçici göndermelerle yürütülmektedir. Bu notta ele alınan beş Avrupa ülkesinin hukuk düzenleri ise farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Bu ülkelerde nafaka, evliliğin yarattığı güvenin ve evlilik süresince ortaya çıkan dezavantajların denkleştirilmesine dayanan, hayatın değişen koşullarına uyarlanabilen bir kurumdur. Kesilen nafakanın yeniden bağlanabilmesi, nafakanın sona erdirilmek yerine askıya

[17] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, R (89) 1 sayılı tavsiye kararı, ilke 7.
[18] TMK m. 176/3.
[19] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, R (81) 15 sayılı tavsiye kararı; CEDAW Komitesi, 29 No.lu Genel Tavsiye.
[20] TMK m. 254 ve m. 279.
[21] EŞİK, *Boşanma, Mal Rejimi ve Nafaka Davalarına İlişkin Bilgi Notu*, Eylül 2026; Adalet İstatistikleri Raporları 2016-2025.

alınabilmesi, yükümlünün ölümünden sonra da sürebilmesi, aile konutunun ihtiyacı olan eşe bırakılabilmesi ve boşanmanın ekonomik sonuçlarının boşanma kararıyla birlikte görülmesi, bu ülkelerde nafaka hukukunun birbirini tamamlayan parçalarıdır. Bu araçların ortak amacı, ekonomik olarak daha zayıf durumdaki eşin, ki bu çoğunlukla kadındır, boşanmayla birlikte yoksulluğa ve barınma krizine sürüklenmemesidir.

Türkiye'de bu araçların önemli bir kısmı bulunmamaktadır: Kesilen nafaka yeniden bağlanamamaktadır, askıya alma imkânı yoktur, nafaka yükümlünün ölümüyle kalkmakta, yasal mal rejiminde aile konutu boşanmayla birlikte malik ya da kiracı olmayan eşin elinden çıkmakta, mal paylaşımı ise ayrı ve uzun süren davalarda görülmektedir. Bu koşullarda Türkiye'de yoksulluk nafakası, boşanan kadını yoksulluktan koruyan neredeyse tek güvence işlevi görmektedir. Eylül 2026 Bilgi Notumuzda ortaya koyduğumuz üzere hükmedilen nafakalar son derece düşüktür, önemli bir kısmı tahsil edilememekte ve kadınlar ekonomik haklarından yüksek oranlarda feragat etmek zorunda kalmaktadır.

Avrupa'daki örneklerden yalnızca nafakayı sınırlayıcı unsurları alıp, bu ülkelerde nafakayı tamamlayan ve zayıf eşi koruyan araçları görmezden gelmek, karşılaştırmalı hukuku çarpıtmak anlamına gelir. Türkiye'de kadınların istihdama katılımı, bakım emeğinin dağılımı, ücret eşitsizliği ve kadın yoksulluğu verileri ise bu ülkelerle karşılaştırılamayacak ölçüde ağırdır. Karşı oy gerekçesinin de vurguladığı gibi, nafaka kurumunun merkezinde zaman değil ihtiyaç bulunmaktadır.[22] İncelenen ülkelerin önemli bir kısmı da bu ilkeyi nafakanın yeniden bağlanması, askıya alınması ve ihtiyaç devam ettikçe uzatılabilmesi gibi araçlarla hayata geçirmektedir.

Anayasa Mahkemesi kararı sonrasında gündeme gelecek her türlü tartışma ve girişim, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin veriler ve bu notta aktarılan örnekler göz önünde tutularak yürütülmelidir. EŞİK olarak duruşumuz bellidir: **Kadınların kazanılmış haklarını güvence altına alan Medeni Yasa'ya dokunulmamalı, toplumsal cinsiyet eşitliği ve aile içi şiddet konusunda özel eğitimlerden geçmiş yargıçlar eliyle etkili bir biçimde uygulanmalıdır.**

EŞİK – Eşitlik için Kadın Platformu

Ekim 2026

[22] Anayasa Mahkemesi, E.2025/156, K.2026/131, karşı oy gerekçesi, para. 5.

1. Nafakanın Değişen Koşullara Uyarlanması

1.1 Nafakanın Dayanağı: Güven ve Dezavantajların Denkleştirilmesi

Yoksulluk nafakasının dava yoluyla yalnızca bir kez istenebilmesi ve bir kez kesildikten sonra yeniden bağlanamaması hayatın gerçekleriyle uyumlu olmadığı gibi adil de değildir. Çünkü nafaka, evlilik süresince eşlerden birinin maruz kaldığı dezavantajların denkleştirilmesini sağlamaktadır. Nafakanın, evlilik temelinde eşler arasında oluşan güvenin korunması düşüncesine dayandığı kabul edildiğinde, hayatın akışında ortaya çıkan önemli değişikliklerin bu güveni ortadan kaldırmaması gerekir. Avrupa'daki çeşitli hukuk düzenlerinde bu sorunun aşılmasına yönelik farklı çözümler geliştirilmiştir.

Türkiye'de yoksulluk nafakası, nafaka alan eş yeniden evlenirse mahkeme kararına gerek olmaksızın kendiliğinden; evlenmeden biriyle evliymiş gibi yaşarsa, yoksulluğu ortadan kalkarsa ya da "haysiyetsiz hayat" sürerse mahkeme kararıyla kalkmaktadır.[23] Bir kez kalkan nafakanın, koşullar yeniden oluştuğunda tekrar bağlanmasını sağlayan bir düzenleme bulunmamaktadır.

1.2 Yeniden Evlenme veya Evlenmeden Birlikte Yaşama Nedeniyle Kesilen Nafakanın Yeniden Bağlanması

Almanya: Yeniden evlendiği için nafakası kesilen eş, ikinci evliliği de sona ermişse ve ilk evlilikten olan ortak çocuğun bakımı ya da eğitimi hâlâ sürüyorsa, ilk eşinden nafakanın yeniden bağlanmasını isteyebilir.[24] Bu durumda öncelikle ikinci eşin sorumluluğuna başvurulur; ikinci eşten nafaka alınmasının koşulları yoksa ilk eşin sorumluluğu devam eder.[25] Bu kural, ilk eşe karşı doğrudan nafaka davası açılmasına engel değildir.

Avusturya ve İngiltere: Nafaka alan eşin evlenmeden biriyle birlikte yaşaması nedeniyle kesilen nafaka, bu birliktelik sona erdikten sonra mahkemeden yeniden istenebilir. Almanya'da da bu durumda, nafaka alan eşin baktığı ortak bir çocuk varsa nafaka yeniden bağlanabilir.

1.3 Sona Erdirme Yerine Askıya Alma

Fransa: Düzenli olarak ödenen nafaka,[26] taraflardan birinin gelirinde veya ihtiyaçlarında önemli bir değişiklik olduğunda değiştirilebilir, askıya alınabilir veya kaldırılabilir.[27]

İsviçre: Nafaka yükümlülüğü sona erdirilmek yerine askıya alınabilir. Nafakanın yalnızca belirli bir süre için ödenmemesine karar verilebilmekte; böylece koşullarda ortaya çıkan, önemli ama kalıcı olmayabilecek bir değişiklik nedeniyle nafaka bir süre ödenmeyip belirli bir tarihten itibaren yeniden ödenebilmektedir.[28] Ayrıca boşanma sırasında nafaka yükümlüsünün ödeme gücü olmadığı tespit edilmişse, nafaka alacaklısı beş yıl içinde yeniden nafaka isteyebilir.[29]

---

[23] TMK m. 176/3.
[24] Alman Medeni Kanunu (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) § 1586a. Yeniden bağlanma, ortak çocuğun bakımı nedeniyle nafakayı düzenleyen BGB § 1570 doğrultusunda yapılır.
[25] BGB § 1586a/2.
[26] Fransız hukukunda Türkiye'deki yoksulluk nafakasına karşılık gelen *prestation compensatoire* (telafi edici/dengeleyici nafaka).
[27] Fransız Medeni Kanunu (Code civil) m. 276-3.
[28] İsviçre Medeni Kanunu (Zivilgesetzbuch, ZGB) m. 129/1. Hukuk yazınında ve yargı kararlarında bu kurum "askıya alma" (*Sistierung*) olarak adlandırılmaktadır.
[29] ZGB m. 129/3.

Almanya: Askıya alma açıkça düzenlenmemiştir. Ancak bu her durumda mağduriyet yaratmamaktadır. Çünkü nafakanın koşulları varsa boşanmadan sonra herhangi bir süre sınırına bağlı olmaksızın nafaka ilk kez bağlanabilmekte, yeniden evlenme nedeniyle kesilen nafaka da sonraki evlilik sona erdiğinde belirli koşullarla yeniden bağlanabilmektedir.

Bu örnekler, hayatın akışındaki önemli değişiklikler karşısında nafakanın dayanağı olan güvenin, askıya alma ve yeniden bağlama araçlarıyla birlikte korunduğunu göstermektedir.

1.4 Nafaka Yükümlüsünün Ölümü Halinde Nafakanın Devamı

Nafaka ödeyen kişinin ölümünün nafakayı sona erdirip erdirmeyeceği konusunda Avrupa'daki hukuk düzenlerinde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Burada ayrım şudur: Nafaka düzenli (aylık) ödemeler biçiminde ödeniyorsa yükümlünün ölümü borcu etkileyebilir;[30] toplu bir tutar olarak (tek seferde ya da taksitle) ödeniyorsa ölüm borcu etkilemez.[31]

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne göre nafaka, ödeyen kişinin ölümünden sonra, mümkünse onun geride bıraktığı mal varlığından[32] pay verilerek ya da nafaka alana başka bir menfaat sağlanarak sürdürülmeli; ulusal hukuk öngörüyorsa kamu katkılarıyla karşılanmalıdır.[33] Bu yaklaşım, nafakayı kişiye bağlı bir borç olarak değil, mal varlığına ilişkin bir yükümlülük olarak görmektedir. Gerçekten de nafaka bir iş görmeyi ya da kişisel bir edimi gerektirmez; yalnızca para veya mal ile yerine getirilir.

Almanya: Bu yaklaşım doğrultusunda nafaka ödeyen kişinin ölümü, nafakayı sona erdiren bir sebep değildir.[34]

Avusturya: Nafaka ödeyen kişinin ölümü nafakayı sona erdirmez. Ancak mirasçılar, miras kalan mal varlığının nafakayı karşılamaya yetmemesi ya da nafakanın kendilerine katlanılamaz bir yük getirmesi halinde nafakanın düşürülmesini mahkemeden isteyebilir.

Fransa: Nafaka ödeyen kişi öldüğünde nafaka, onun miras kalan mal varlığından karşılanır.[35] Belirsiz süreli düzenli ödemeye karar verilmiş olsa bile ölüm yükümlülüğü sona erdirmez; ödemelerin toplu bir tutara çevrilerek mirasçılardan istenmesi de mümkündür. Ancak mirasçılar kendi mal varlıklarıyla değil, yalnızca miras olarak kalan mal varlığıyla sınırlı olarak sorumludur.

İsviçre: Nafaka ödeyen kişinin ölümü nafakayı kendiliğinden sona erdirir.[36] Ancak taraflar, nafakanın ölümden sonra da ödenmeye devam etmesini aralarında kararlaştırabilir. Bu konu yasada açıkça düzenlenmeden önce hukuk yazınında genel görüş, nafakanın mirasçılardan da istenebileceği, yani yükümlülüğün sona ermediği yönündeydi.

İngiltere: Düzenli ödemeler biçimindeki nafaka, taraflardan birinin ölümüyle sona ermektedir.

---

[30] Hukuki terim: irat biçiminde nafaka.
[31] Hukuki terim: sermaye biçiminde (toptan) nafaka.
[32] Hukuki terim: tereke.
[33] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, R (89) 1 sayılı tavsiye kararı, ilke 7.
[34] BGB § 1586b.
[35] Code civil m. 280.
[36] ZGB m. 130.

Türkiye: Düzenli ödemeler biçimindeki nafaka, taraflardan birinin ölümüyle kendiliğinden kalkmaktadır.[37]

Nafaka, evlilik temelinde eşler arasında oluşan güvenin korunması düşüncesine dayandırıldığında, ödeyen kişinin ölümüne rağmen nafakanın sürmesi daha tutarlı bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Çünkü eşlerden biri bu güvene dayanarak evlenirken ya da evlilik süresince yaşadığı yer, çalıştığı iş, çocuk bakımı gibi konularda hayatında önemli değişiklikler yapabilmektedir.

1.5 Nafakanın Süresi

Nafakanın süresi bakımından karşılaştırmalı hukukta tek bir model bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin gerekçeli kararında da bu tespit yapılmaktadır.[38] Ancak süre konusundaki farklı tercihler, her ülkede nafakayı tamamlayan diğer araçlarla birlikte değerlendirilmelidir.

İsviçre: Nafakanın miktarı ve süresi, tarafların ekonomik ve kişisel durumlarına göre her somut olayda ayrıca belirlenmektedir. Bunun yanında, yukarıda belirtildiği gibi, nafaka sona erdirilmek yerine askıya alınabilmekte ve boşanma sırasında yükümlünün ödeme gücü yoksa beş yıl içinde yeniden istenebilmektedir.

Almanya: Eşlerin kural olarak kendi geçimlerini sağlaması esas alınmakla birlikte, belirli hallerde nafaka istenebilmekte ve nafaka için kesin bir azami süre öngörülmemektedir. Koşulları varsa nafaka boşanmadan sonra herhangi bir süre sınırına bağlı olmaksızın ilk kez bağlanabilmekte, kesilen nafaka belirli koşullarla yeniden bağlanabilmekte ve ödeyen kişinin ölümü nafakayı sona erdirmemektedir.

Fransa: Nafaka esas olarak toplu bir tutar olarak ödenmekte; belirli koşullarda taksitlendirmeye, istisnai olarak ise ömür boyu düzenli ödemeye imkân tanınmaktadır. Uygulamada ise süresiz düzenli ödeme biçiminde nafaka yaygındır ve yasada öngörüldüğü gibi istisnai olmamıştır. Toplu ödenen nafaka, ödeyen kişinin ölümünden etkilenmez; düzenli ödenen nafaka da ölümle sona ermemekte, miras kalan mal varlığından karşılanmaktadır.

Görüldüğü gibi incelenen ülkelerde nafakanın süresi, sabit bir üst sınırla değil, somut olayın koşullarına ve nafaka alanın ihtiyacına göre belirlenmekte; Almanya'da kesin bir azami süre bulunmamakta, Fransa'da ise yasaya göre istisnai olarak ancak uygulamada yaygın olarak ömür boyu (belirsiz süreli) nafakaya hükmedilebilmektedir. Süreye ilişkin bir kuralı, nafakayı tamamlayan diğer koruyucu araçlardan bağımsız olarak ele almak, karşılaştırmalı hukuku eksik okumak anlamına gelir.

1.6 Değerlendirme

- **Nafaka değişen koşullara uyarlanabilen bir kurumdur.** İncelenen ülkelerde nafaka, evliliğin yarattığı güvene ve evlilik süresince ortaya çıkan dezavantajların denkleştirilmesine dayanır.
- **Kesilen nafaka yeniden bağlanabilir.** Almanya, Avusturya ve İngiltere'de yeniden evlenme ya da evlenmeden birlikte yaşama nedeniyle kesilen nafaka, belirli koşullarla yeniden bağlanabilmektedir. Türkiye'de bu mümkün değildir.

[37] TMK m. 176/3.
[38] AYM, E.2025/156, K.2026/131, § 6-9.

- **Nafaka sona erdirilmek yerine askıya alınabilir.** Fransa ve İsviçre'de geçici değişikliklerde nafaka bir süre durdurulup sonra yeniden ödenebilmektedir. Türkiye'de böyle bir imkân yoktur.
- **Ölüm nafakayı her zaman sona erdirmez.** Almanya, Avusturya ve Fransa'da nafaka, ödeyen kişinin ölümünden sonra miras kalan mal varlığından karşılanmaya devam eder. Türkiye'de düzenli ödenen nafaka ölümle kendiliğinden kalkar.
- **Nafakanın süresi sabit bir üst sınırla belirlenmez.** İsviçre'de süre her olayın koşullarına göre belirlenmekte, Almanya'da kesin bir azami süre öngörülmemekte, Fransa'da da ömür boyu nafakaya hükmedilebilmektedir.

2. Aile Konutunun Boşanma Sonrası İhtiyacı Olan Eşe Bırakılması

2.1 Bir Sosyal Hukuk Sorunu Olarak Boşanma Sonrası Barınma

Evliliğin sona ermesini diğer ekonomik ortaklıkların sona ermesinden ayıran en önemli özelliklerden biri, insanların barınma kriziyle karşı karşıya kalmasıdır. Evliliğin zaman içinde yarattığı güveni göz ardı ederek, boşanmayla ortaya çıkan bu sosyal sorun karşısında seyirci kalmak adil değildir. Türkiye'de boşanma sonrasındaki barınma sorununa ilişkin, mal rejiminden bağımsız bir düzenlemenin olmaması, konutun sahibi ya da kiracısı olmayan eşi, onunla birlikte yaşayan çocukları ve diğer aile bireylerini çok güç durumda bırakabilmektedir.

Eşler evlilik boyunca sınırlı kaynaklarını ortak amaca ayırır; ayrı konutlar edinmek için değil, ortak yaşamın refahını yükseltmek için çaba gösterirler. Bunun sonucunda sıklıkla erkek eş evlilik süresince mülk edinirken, ekonomik bağımsızlığı olmayan ya da gelirini ailenin geçimine ayıran kadın eşin hiçbir mülkü olmamaktadır. Konut kiralıksa ve kira sözleşmesi diğer eşin adınaysa, bu eş, bir yasal düzenleme bulunmadığında boşanmayla birlikte konutta oturma hakkını kaybetmektedir.

Avrupa ülkelerinin birçoğunda aile konutunun ve ev eşyalarının boşanmadan sonra ihtiyacı olan eşe bırakılması mümkün kılınmış ve bu sosyal soruna medeni hukuk araçlarıyla çözüm getirilmiştir.[39] Bu düzenlemelerin yaygınlaşmasında Avrupa Konseyi'nin bu konudaki tavsiye kararı etkili olmuştur.[40] Kararda, kadın ve erkek arasında yasal ve fiili eşitliğin sağlanmasının, aile konutu ve ev eşyaları konusunda eşlerin hukuki durumunun güçlendirilmesine bağlı olduğu, mevcut yasal düzenlemelerin bu bakımdan yetersiz kaldığı ve aile konutu için ortak mülkiyet ve ortak kiracılık sistemlerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Karara göre boşanma veya mahkeme kararıyla ayrılık durumunda aile konutunda oturma hakkı gerektiğinde eşlerden birine bırakılabilir; ev eşyaları için de benzer bir ilke öngörülmüştür.[41]

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesi de yasal ve fiili cinsiyet eşitliğine ulaşılabilmesi için, boşanma sonrasında uygun bir barınma yeri sağlanmasını, ev eşyalarının ihtiyacı olan eşe bırakılmasını ya da artık kullanılamıyorlarsa yerlerine yenilerinin alınabilmesi için tazminat ödenmesini öngören düzenlemeler yapılmasını tavsiye etmiştir.[42]

2.2 Aile Konutu ile Nafaka Arasındaki İlişki

Aile konutunun ve ev eşyalarının, belirli bir süreyle sınırlı da olsa ihtiyacı olan eşe bırakılmasının nafakayla yakın bir ilişkisi vardır. Boşanmadan sonra ekonomik olarak güçsüz olan eşin en büyük geçim sıkıntısı barınmadır. Gelirin büyük kısmının kiraya gittiği düşünüldüğünde, konutun bu eşe bırakılması nafaka ihtiyacının para yerine konutla karşılanması anlamına gelebilir. Böylece nafaka yükümlüsünün nakit olarak ödemesi gereken tutar daha düşük belirlenebilir. Hâkime nafakanın para ya da ayni olarak ödenmesi konusunda takdir yetkisi tanınmasının amacı da somut olayın koşullarına uygun bir adalet sağlamaktır. Konut bir eşe bırakıldığında kullanım bedeli bazı durumlarda nafakadan

---

[39] Hukuki terim: aile konutunun ve ev eşyalarının özgülenmesi.
[40] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Aile Konutunda Oturmaya ve Ev Eşyalarının Kullanımına İlişkin Eşlerin Hakları" konulu R (81) 15 sayılı tavsiye kararı, 16.10.1981.
[41] R (81) 15, Ek, m. 3 ("Evliliğin bozulması") ve m. 7.
[42] CEDAW Komitesi, 29 No.lu Genel Tavsiye.

düşülebilir; ancak nafakanın toptan ödenmiş olması da mümkündür. Bu nedenle konutun bırakılması, nafaka yükümlülüğünün bir parçası olarak değil, borçlar hukuku kurallarının aile hukukunun ihtiyaçlarına göre uygulanması olarak açıklanabilir.

Avrupa hukuk düzenlerinde de konutun ihtiyacı olan eşe bırakılması, nafakanın tamamlayıcısı olan ancak ondan ayrı bir hukuki kurum olarak ele alınmıştır. Bu tamamlayıcı nitelik nedeniyle, örneğin İngiltere'de konutun bırakılmasına karar verilirken dikkate alınan ölçütlerden biri, eşlerin geliri ve kazanma potansiyeli, mal varlığı ve diğer kaynakları ile yakın gelecekte gelir elde etme olasılığıdır.

Konut ile nafaka arasında bir bağlantı daha vardır. Aile konutu evlilik süresince eşlerden birinin kazancıyla edinilmişse, konutun değerinin yarısı mal paylaşımında diğer eşin alacağına dönüşür.[43] Konut eşlerin toplam mal varlığının büyük bölümünü oluşturuyorsa, bu alacağın kaynağı da büyük ölçüde konutun kendisidir. Bu durumda konutun sahibi olan eş, konutu satmadan borcunu ödemekte zorlanırken, ekonomik olarak daha zayıf olan diğer eşin de karşı tarafın payını ödeyerek konutu devralması neredeyse hiç mümkün olmamaktadır.

Konut bu borcun ödenmesi için satıldığında, ekonomik bağımsızlığı olmayan eş ve çocuklar yeni bir konut bulmak zorunda kalır. Eşe ödenen pay da genellikle yeni ve kalıcı bir hayat kurmaya yetecek bir sermaye değildir. Ev içi emek ile sermayeyi eşit saymanın sonucu olan mal paylaşımı, böylece barınma sorununa yol açabilmekte, bu da geçim sorununu ağırlaştırıp nafakanın yetersiz kalmasına neden olabilmektedir. Bu durumda konutun ihtiyacı olan eşe bırakılması ve mahkemenin belirleyeceği kullanım bedelinin mal paylaşımından doğan alacaktan ve gerektiğinde nafakadan düşülmesi,[44] barınma sorunu krize dönüşmeden ve mal paylaşımının gereği de yerine getirilerek karşılıklı menfaatlerin adil biçimde dengelenmesini sağlayabilmektedir. Nafaka, konutta oturma bedelini karşılamaya yetmiyorsa, konutta oturma hakkı tanınan eşe mal paylaşımından doğan alacağın ödenmesi de ertelenebilir.

Avrupa hukuk düzenlerinde konutta oturma hakkına ilişkin düzenlemelerin ortak özelliği, bu hakkın karşılıksız değil uygun bir bedel karşılığında tanınmasıdır. Bedel toptan ya da dönemsel olarak ödenebilir. Bedeli ödeyecek geliri olmayan eş, bedelin mal paylaşımından doğan alacağından veya nafakasından düşülmesini isteyebilir.

İngiltere'de yapılan bir araştırma, konut satılmasa bile genellikle mülk sahibi olan erkek eşin evde kalmasının daha olası olduğunu ve aile konutunun çoğunlukla diğer eşe payını verebilmek için satıldığını ortaya koymuştur.[45]**Konutun yalnızca erkek eşin mülkiyetinde olduğu dosyaların %75'inde kadın eş aile konutunda kalamamış, %25'inde ise hiçbir pay dahi alamadan konuttan ayrılmak zorunda kalmıştır.**

2.3 Aile Konutu ile Mal Rejimi Arasındaki İlişki

Avrupa aile hukuku alanında hazırlanan ortak ilkeler de, evlilikteki mal rejimi hangi sebeple sona ererse ersin, ailenin yararı doğrultusunda ve diğer eşe bir denkleştirme ödemesi yapılması kaydıyla aile

[43] Hukuki terim: edinilmiş mallara katılma rejiminde katılma alacağı (artık değere katılma alacağı).
[44] Hukuki terim: mahsup.
[45] J. Eekelaar ve M. Maclean'ın çocuklu ve çocuksuz boşanmalara ilişkin verileri karşılaştırdıkları çalışma; aktaran: Yücel, *Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinden Kusurdan Bağımsızlığa Geçiş*.

konutunun ve ev eşyalarının eşlerden birine bırakılabilmesini öngörmektedir. Bu ilkede özellikle konutun mülkiyetinin ihtiyacı olan eşe bırakılması amaçlanmaktadır.[46]

Türkiye: Türk hukukunda bu imkân yalnızca, eşlerin mal rejimi sözleşmesiyle seçebildiği iki mal rejiminde tanınmıştır.[47] Bunlardan paylaşmalı mal ayrılığı rejiminde, boşanma veya evliliğin geçersiz sayılması[48] halinde aile konutunda kimin kalacağı ve ev eşyalarını kimin kullanacağı konusunda eşler anlaşamazsa, hâkim olayın özelliklerine, sosyo-ekonomik koşullara ve çocukların yararına göre, talep olmasa da kendiliğinden[49] karar verir; bu hak ve süresi tapu kütüğüne işlenir. Konut kiralıksa, kiracı olmayan eşin konutta kalmasına da karar verilebilir.[50] Mal ortaklığı rejiminde de konut ortak mallardansa, eşlerden biri üstün yararını kanıtlayarak kendisine konutta yararlanma veya oturma hakkı tanınmasını isteyebilir.[51]

Bu düzenlemeler, konunun bir sosyal sorun olarak ele alındığını ve Avrupa ilkelerine belli ölçüde uyum sağlandığını göstermektedir. Ne var ki çözüm yalnızca evlilik sözleşmesiyle seçilen mal rejimlerine bağlandığı için uygulamada gerçek bir değişiklik yaratamamıştır. Çiftlerin neredeyse tamamı yasal mal rejimine tabidir ve bu rejimde böyle bir imkân yoktur.

Oysa İsviçre, Almanya ve Fransa örneklerinde olduğu gibi mal rejiminden ve nafakadan bağımsız bir düzenleme, doğrudan barınma ihtiyacının karşılanmasını ve boşanmanın en az kriz ve zararla gerçekleşmesini amaçlamaktadır. Mahkemeye tanınan bu yetki mülkiyet hakkına ve sözleşme özgürlüğüne bir müdahale oluşturduğu için hukuk yazınında anayasaya uygunluk yönünden tartışılmıştır. Ancak mülkiyet hakkının sosyal gerekçelerle sınırlandırılabilecek bir hak olduğu dikkate alındığında, bu sınırlamanın anayasaya uygun olduğu görüşü yerleşmiştir.

2.4 Ülke Örnekleri

Aile konutunun ve ev eşyalarının boşanmadan sonra eşlerden birine bırakılmasına imkân veren, nafaka ve mal rejiminden bağımsız yasal düzenlemeler İsviçre, Almanya, Fransa, İngiltere ve hatta boşanmada kusur ilkesine dayanan Avusturya'da bulunmaktadır; Türkiye'de ise bulunmamaktadır.[52]

Bu düzenlemeler yalnızca konutun eşlerden birinin mülkü olduğu durumlar için değil, kiralık konutlar için de ayrı çözümler öngörmektedir. Konutun kime bırakılacağına karar verilirken boşanmaya kimin sebep olduğu kural olarak önem taşımaz. Ancak mahkeme olayın koşullarına göre hakkaniyete uygun karar verdiği için, konutun kendisine bırakılmasını isteyen eşin diğer eşe şiddet uygulamış ya da şiddet tehdidinde bulunmuş olması halinde bu talebin hakkaniyete uygun düşmeyeceği kabul edilmektedir.

---

[46] Avrupa Aile Hukuku Komisyonu (CEFL), Eşler Arasındaki Malvarlığı İlişkilerine Dair Avrupa Aile Hukuku İlkeleri, İlke 4:30.
[47] Hukuki terim: seçimlik mal rejimleri. Türkiye'de eşler aksini kararlaştırmadıkça yasal mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejimine tabidir.
[48] Hukuki terim: butlan.
[49] Hukuki terim: resen.
[50] TMK m. 254.
[51] TMK m. 279. Hukuki terim: intifa hakkı veya oturma hakkı.
[52] Türk Medeni Kanunu'nun kaynağı olan İsviçre Medeni Kanunu'nda da bu konuda düzenleme yapılmadan önce, kiralık aile konutuna ilişkin hakların ihtiyacı olan eşe geçirilip geçirilemeyeceği tartışmalıydı ve hukuk yazınında bir yasa boşluğuna işaret ediliyordu.

İsviçre

İsviçre'de aile konutu, boşanmanın sonuçları arasında mal paylaşımı ve nafakadan ayrı ve onlarla eşit düzeyde düzenlenmiştir.[53] Bu düzenlemenin gerekçesi şudur: Boşanmadan sonra aynı çevrede benzer koşullarda yeni bir konut bulmak ekonomik olarak çok zordur; çocukların anne ya da babalarından ayrı yaşamak zorunda kalmalarının yanı sıra alıştıkları çevreyi de kaybetmeleri onların aleyhinedir. Bu nedenle aile hayatının merkezi haline gelmiş konutta, boşanmadan sonra eşin veya çocukların yararına oturma hakkı tanınabilmektedir. Düzenlemeye göre:

- Eşlerden biri çocuklar veya başka önemli sebeplerle aile konutuna bağımlıysa ve diğer eşin bu duruma katlanması hakkaniyete uygunsa, mahkeme kira sözleşmesini tek başına bu eşe devredebilir.
- Önceki kiracı eş, kira sözleşmesinin sona erdiği ya da sona erdirilebileceği tarihe kadar, en çok iki yıl süreyle kiradan diğer eşle birlikte ve kiranın tamamından sorumlu olmaya devam eder.[54] Bu nedenle kira ödemek zorunda kalırsa, ödediği tutarı diğer eşe ödemekle yükümlü olduğu nafakadan aylık kira ölçüsünde düşebilir.
- Aile konutu eşlerden birine aitse, mahkeme diğer eşe, aynı koşullarla ve uygun bir bedel karşılığında ya da bedel nafakadan düşülerek, sınırlı süreli bir oturma hakkı tanıyabilir. Önemli yeni gelişmeler olursa bu hak kısıtlanabilir veya kaldırılabilir.

Tanınan oturma hakkı, tapuya işlenen ve herkese karşı ileri sürülebilen güçlü bir ayni haktır.[55] Baştan belirli bir süreyle sınırlıdır; yalnızca hak sahibine aittir, başkasına devredilemez ve mirasla geçmez. Hak sahibi akrabalarını ve partnerini konuta kabul edebilir.

Konutun bırakılmasına yalnızca çocuğun yararı için değil, eşin başka bir sebeple, özellikle sağlığı veya işi nedeniyle konuta bağımlı olması halinde de karar verilebilmektedir. Oturma hakkının süresi, somut olayın koşullarına göre hâkim tarafından belirlenir. Oturma hakkı tanınan eşin yeniden evlenmesi, aksi kararlaştırılmamışsa bu hakkı kendiliğinden sona erdirmez. Konutun bırakılması boşanma davası sırasında istenmelidir; daha sonra istenemez.

Fransa

Fransa'da da aile konutunun bırakılmasına ilişkin bir düzenleme vardır. Düzenleme başlangıçta kusur ilkesine dayanan koşullar içeriyordu: Konutun bırakılmasına ancak konutun sahibi olan eş boşanmayı kendisi istediğinde karar verilebiliyor, yeniden evlenme ya da biriyle evliymiş gibi yaşama bu hakkı sona erdiriyordu. Çocuğun üstün yararıyla bağdaşmayan bu koşullar daha sonra kaldırılmıştır.[56] Ancak düzenleme bugün de yalnızca reşit olmayan ortak çocuğun yararını korumaktadır; çocuksuz evliliklerde bu imkân yoktur.

Konut eşlerden birine aitse, çocuklar bu konutta düzenli olarak yaşıyorsa ve bu onların yararınaysa, hâkim çocukların velayetini tek başına veya ortak olarak kullanan eşe konutta kiracı olarak oturma

[53] ZGB m. 121. Düzenleme, 1.1.2000'de yürürlüğe giren boşanma hukuku reformuyla getirilmiştir.
[54] Hukuki terim: müteselsil sorumluluk.
[55] Hukuki terim: ayni hak niteliğinde oturma hakkı (ZGB m. 776 vd.).
[56] Düzenleme ilk kez 1975 reform yasasıyla getirilmiş, kusur ilkesini yansıtan koşullar 1.1.2005'te yürürlüğe giren değişiklikle kaldırılmıştır.

hakkı tanıyabilir. Kiranın süresini mahkeme belirler ve en küçük çocuk reşit olana kadar uzatabilir; koşullar değişirse sona erdirebilir.[57]

Konut kiralıksa, kira sözleşmesini eşlerden yalnızca biri yapmış olsa bile kira sözleşmesinden doğan haklar eşlere birlikte aittir. Boşanmada mahkeme, ailevi ve sosyal durumu dikkate alarak kira sözleşmesini eşlerden birine devredebilir. Bu durumda yalnızca çocuğun yararı değil, eşin mesleki ve sağlıkla ilgili ihtiyaçları da gözetilebilir.[58]

Fransa'da konut eşlerden birine aitse, diğer eşe tapuya işlenen güçlü bir hak değil, yalnızca taraflar arasında geçerli bir kira hakkı tanınmaktadır.[59] Ayrıca, İsviçre'den farklı olarak, bu hak yalnızca velayet süresince ve ortak çocuğun yararıyla sınırlıdır. Öte yandan eşe ödenen nafaka ya da çocuk için hükmedilen nafaka, aile konutunda oturma hakkı tanınması yoluyla da karşılanabilir.[60] Konutun bırakılması, İsviçre'de olduğu gibi boşanma davası sırasında istenmelidir ve mahkeme ancak istenirse bu konuda karar verebilir.[61]

Almanya

Almanya, boşanma sonrası barınma sorununa Fransa ve İsviçre'den çok daha önce çözüm getirmiştir.[62] Eşlerden biri, evde yaşayan çocukların yararı ve eşlerin yaşam koşulları dikkate alındığında konuta diğerinden çok daha fazla muhtaçsa ya da konutun ona bırakılması başka sebeplerle hakkaniyete uygunsa, boşanmayla birlikte konutun kendisine bırakılmasını isteyebilir.[63] Kullanım bedeli konusunda açık bir düzenleme olmasa da uygun bir bedel istenebileceği kabul edilmektedir. Eşlerin birden fazla evlilik konutu olabileceği kabul edildiğinden, yalnızca aile hayatının merkezi olan konut değil, yazlık gibi aile hayatının belirli dönemlerde paylaşıldığı bir konut da bu kapsamdadır.

Konutun bulunduğu taşınmaz diğer eşin mülküyse ya da onun bu taşınmaz üzerinde güçlü bir kullanım hakkı varsa, eş konutun kendisine bırakılmasını ancak hakkaniyete aykırı bir güçlüğü önlemek için gerekliyse isteyebilir. Bu talep, yargı kararlarına göre boşanmanın kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde ileri sürülebilir.

Konut kiralıksa, kira sözleşmesi mahkeme kararıyla ihtiyacı olan eşe devredilebilir; bu eş kiraya verene bildirimle ya da kararın kesinleşmesiyle diğer eşin yerine geçer ve önceki kira sözleşmesinin koşulları aynen sürer. İşveren tarafından tahsis edilmiş bir konutta ise kiracılık hakkı ancak işveren buna rıza gösterirse ya da ciddi bir güçlüğü önlemek için gerekliyse istenebilir.

Kiraya veren, belirli koşullarda kira sözleşmesinin uygun bir süreyle sınırlandırılmasını isteyebilir.[64] Kira bedeli konusunda anlaşma sağlanamazsa kiraya veren o yerdeki emsal kirayı isteyebilir. Kira

[57] Code civil m. 285-1.
[58] Code civil m. 1751.
[59] Hukuki terim: ayni hak yerine kişisel hak.
[60] Code civil m. 274.
[61] Hukuki terim: taleple bağlılık ilkesi.
[62] İlk düzenleme 21.10.1944 tarihli Aile Konutuna ve Ev Eşyalarına İlişkin Yönetmelikle getirilmiş; 6.7.2009 tarihli yasa değişikliğiyle konu esas olarak BGB § 1568a ve § 1568b'de düzenlenmiştir.
[63] BGB § 1568a.
[64] BGB § 575/1.

sözleşmesinin devrini veya kurulmasını isteme hakkı, boşanmanın kesinleşmesinden itibaren bir yıl geçince düşer.

Avusturya

Avusturya'da aile konutu, boşanmanın sonuçları arasında ayrıca düzenlenmiştir.[65] Konut eşlerden birinin ya da her ikisinin mülküyse ya da onların güçlü bir kullanım hakkına dayanıyorsa, mahkeme konutun mülkiyetinin veya kullanım hakkının diğer eşe bırakılmasına ya da bu eş lehine bir kira sözleşmesi kurulmasına karar verebilir.[66] Eşler bu konuda kendi aralarında da anlaşabilir.[67] Konut eşlerden biri tarafından bağış ya da miras yoluyla edinilmiş olsa bile, eşler anlaşmışsa, diğer eşin yaşamsal ihtiyaçları için konutu kullanmaya devam etmesi gerekiyorsa ya da ortak çocuğun konutta oturmaya devam etmeye önemli bir ihtiyacı varsa konut paylaşıma dahil edilir. Aynı kural ev eşyaları için de geçerlidir.

Konut kiralıksa, mahkeme sözleşme hükümlerine bakmaksızın kira sözleşmesini eşlerden birine devredebilir ya da birlikte sürdürdükleri kira ilişkisinin eşlerden biri tarafından tek başına sürdürülmesine karar verebilir. Bunun için kiraya verenin rızası gerekmez.[68] Kamu kurumlarınca tahsis edilen lojmanlar da bazı sınırlamalarla, diğer eşe bırakılabilir.[69]

Avusturya'da da Fransa'dan farklı olarak ve İsviçre ile Almanya'ya benzer biçimde, konutun bırakılmasına yalnızca çocuğun yararı için değil, eşin yararı gerektirdiğinde de karar verilebilmektedir. Mahkeme karar verirken her eşin evlilik içinde edinilen mallara yaptığı katkıyı, bu kapsamda ev işlerini, çocuk bakımını ve diğer eşin işine yardım dahil ailenin geçimine katılımı dikkate almak zorundadır; çocuğun üstün yararını gözetmek de esastır. Ayrıca eşlerin yaşam alanlarının mümkün olduğunca birbirinden ayrılmasına ve konutun bırakıldığı eşten istenecek bedelin onun geçimini tehlikeye düşürmemesine dikkat edilir. Ancak Avusturya'da, Almanya, İsviçre ve Fransa'dan farklı olarak, yeniden evlenme oturma hakkını sona erdirmektedir.

Boşanmanın sebeplerinin ve sonuçlarının büyük ölçüde kusura bağlı olduğu Avusturya'da, kusurun konutun bırakılmasına etkisi konusunda yasada açık bir hüküm yoktur. Bununla birlikte yüksek mahkemenin, kusursuz eşin menfaatlerinin kusurlu eşe göre belli ölçüde daha fazla gözetilmesine izin veren kararları bulunmaktadır.

İngiltere

İngiltere'de aile konutu kiralıksa ve kiracı eşlerden yalnızca biriyse bile, boşanmadan sonra konutun kullanım hakkı ve kiracılıktan doğan hak ve yükümlülükler mahkeme kararıyla diğer eşe bırakılabilir.[70] Avusturya'ya benzer biçimde, yeniden evlenme veya kayıtlı birliktelik kurulması halinde mahkeme bu kararı veremez. Böyle bir kararda her iki eski eş de kiraya verene karşı birlikte ve kiranın tamamından

---

[65] Düzenleme ilk kez 15.06.1978 tarihli Eşin Miras Hakkı, Mal Rejimi ve Boşanma Hukukunda Değişiklikler Hakkında Federal Yasa (FamRÄG 1978) ile Avusturya Evlilik Yasası'na (Ehegesetz, EheG) § 87 ve § 88 olarak eklenmiş; 1.1.2010'da yürürlüğe giren FamRÄG 2009 ile genişletilmiştir.
[66] EheG § 87/1.
[67] EheG § 82/2.
[68] EheG § 87/2.
[69] EheG § 88.
[70] Family Law Act 1996, Schedule 7.

sorumludur. Konut eşlerden birine aitse veya ortak mülkiyetteyse, paylaşım hâkimin takdirine göre yapılır.[71]

İngiltere'de diğer ülkelerden farklı olarak oturma hakkı yerine mülkiyetin devri yoluyla bir çözüm benimsenmiştir. Bunun ardında eşler arasındaki ekonomik bağın boşanmayla birlikte bir kerede ve tamamen koparılmasını amaçlayan yaklaşım yatmaktadır.[72] Ancak konutun mülkiyetinin devri, karşı tarafa bedelinin ödenmesini gerektirdiği ve kadınlar genellikle bu sermayeden yoksun olduğu için, bu yaklaşım toplumsal cinsiyet eşitliği ve evlilikte adalet bakımından tatmin edici sonuçlar doğurmamaktadır. Mahkemeler bu soruna, İngiliz hukukuna özgü mülkiyet yapıları yoluyla çözüm geliştirmeye çalışmaktadır.[73]

2.5 Değerlendirme

- **Konutun bırakılmasına ancak istenirse karar verilir.** İncelenen ülkelerin tamamında konutun ihtiyacı olan eşe bırakılması, boşanma sırasında talep edilmesine bağlıdır.
- **Hak karşılıksız değildir.** Konut uygun bir bedel karşılığında bırakılmakta ya da kira sözleşmesi bütün yükümlülükleriyle birlikte devredilmektedir. Bedeli ödeyemeyen eş, bedelin mal paylaşımından doğan alacağından veya nafakasından düşülmesini isteyebilmektedir.
- **Kiralık konutlar da korunur.** Kira sözleşmesinin ihtiyacı olan eşe devri İsviçre, Almanya, Fransa, Avusturya ve İngiltere'de mümkündür; Avusturya'da bunun için kiraya verenin rızası da gerekmez.
- **Tanınan hak barınma ihtiyacına yöneliktir.** İsviçre dışındaki ülkelerde genellikle mahkeme kararına dayanan bir kira ilişkisi kurulmakta ya da mevcut kira sözleşmesi devredilmektedir. Hak yalnızca eşe ve onunla yaşayan çocuklara aittir, devredilemez.
- **Koruma çoğu ülkede yalnızca çocuklarla sınırlı değildir.** Fransa'da konutun bırakılması reşit olmayan ortak çocuğun yararıyla sınırlıyken, Almanya, Avusturya ve İsviçre'de eşin sağlık, iş gibi başka nedenlerle konuta ihtiyaç duyması da yeterlidir. İngiltere'de de çocukların ihtiyacı kalmadıktan sonra kadının yeniden ev kurmasının çok güç olacağı durumlarda, kadının yeniden evlenmesine, başka biriyle yaşamaya başlamasına veya ölümüne kadar konutu kullanmasına imkân tanınabilmektedir.
- **Türkiye'de yasal mal rejiminde böyle bir koruma yoktur.** Boşanma kesinleştiğinde, konutun sahibi ya da kiracısı olmayan eşin konutta oturma ve ev eşyalarını kullanma hakkı kesin olarak sona ermektedir. İncelenen beş ülkenin tamamında ise bu duruma karşı yasal bir çözüm bulunmaktadır.

[71] Matrimonial Causes Act 1973, s. 24 vd.
[72] *Clean break* ("temiz kopuş") yaklaşımı.
[73] *Trust* (İngiliz hukukuna özgü, mülkiyetin başkası yararına yönetildiği güven ilişkisi).

3. Boşanma Kararı ve Sonuçlarının Birlikte Görülmesi: Usul Bütünlüğü

3.1 Boşanma Neden Mahkeme Kararıyla Gerçekleşir?

Evlilik, yasanın aradığı koşullar varsa eşlerin karşılıklı iradesiyle kurulabilir; ancak yalnızca eşlerin iradesiyle sona erdirilemez. Bunun temelinde iki kaygı vardır. Birincisi, kutsal sayılan aile kurumunun sona ermesini engelleme kaygısıdır. İkincisi ise insan haklarının gelişmesiyle birlikte öne çıkan, evlilikte toplumsal cinsiyet normları nedeniyle daha zayıf durumda olan kadınları koruma kaygısıdır. Çünkü çoğunlukla mülkü ve ekonomik değerleri elinde tutan erkek, tek taraflı iradesiyle evliliği sona erdirebildiğinde, emeğini evliliğe ayırdığı için ekonomik bağımsızlığı olmayan kadın ve varsa çocuklar geçim kaynaklarından yoksun ve çaresiz kalmaktadır.

Dava süresince veya sonrasında konutun ve ev eşyalarının bir eşe bırakılması ve dava süresince tedbir nafakası bağlanması, ancak evliliğin sona ermesi mahkeme aracılığıyla gerçekleştiğinde mümkündür. Böylece zayıf durumdaki eşin hem sürece hazırlanması hem de bazı haklarının güvence altına alınması sağlanır. Dolayısıyla zayıf durumdaki eşi koruma amacı, günümüzde boşanmanın kendisi bakımından değil, boşanmanın sonuçlarının düzenlenmesi bakımından boşanmanın mahkemeye bırakılmasını gerektirmektedir. Erkeğin yalnızca kendi beyanıyla evliliği sona erdirebildiği hukuk düzenleri düşünüldüğünde, evliliğin mahkeme kararıyla sona ermesi, kadının haklarının erkeğin takdirine bırakılmaması ve yasa önünde eşitliğin sağlanması bakımından simgesel bir değere de sahiptir.

Ancak yasa önünde eşitlik tek başına yeterli değildir: Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması kadın sorununu tam olarak çözmez; gerçek çözüm, kadınların ekonomik olarak da erkeklerden bağımsız olmasını gerektirir.[74]

Bugün İslam hukukunu uygulayan bazı ülkelerde erkek, tek taraflı beyanıyla eşini boşayabilmektedir; kadının böyle bir imkânı yoktur.[75] BM CEDAW Komitesi, taraf devletlerin raporlarını değerlendirirken bu usulün kaldırılmasını beklemektedir. Nitekim bu usulü kaldırarak boşanmayı yalnızca mahkeme kararına bağlayan ya da kaldırılmasını gündemine alan ülkeler bulunmaktadır.[76]

Anlaşmalı ya da çekişmeli olsun, Türkiye, Almanya, Avusturya, İsviçre ve İngiltere dahil birçok ülkede boşanma ancak mahkeme kararıyla gerçekleşebilir. Bu kural yalnızca bir yargılama kuralı değil, evliliğin sona ermesinin koşullarına ilişkin temel bir ilkedir. Eşlerden biri boşanmak isteyip diğeri istemediğinde, evliliğin tek taraflı iradeyle tüm sonuçlarıyla birlikte sona erdirilmesinin yaratacağı toplumsal ve ekonomik sakıncalar, boşanmanın mahkeme kararına bağlanmasıyla önlenmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan mahkeme kararı, evlilikten doğan hak ve yükümlülükleri korumanın tek imkânı olarak da görülebilir. Eşler boşanma ve sonuçları konusunda anlaşmış olsalar bile, mahkeme bu anlaşmanın baskı altında değil, özgür iradeyle yapılıp yapılmadığını denetler. Her iki durumda da amaç, toplumsal cinsiyet veya başka sebeplerle daha zayıf durumdaki eşi korumaktır.

---

[74] August Bebel'in görüşü; aktaran: Yücel, *Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinden Kusurdan Bağımsızlığa Geçiş*.
[75] Hukuki terim: talak. İslam hukukunda boşanmanın talak ve fesih olmak üzere iki türü vardır ve talak yoluna yalnızca erkek eş başvurabilir.
[76] CEDAW Komitesi'nin Sri Lanka'nın 8. Periyodik Raporuna ilişkin 2019 tarihli değerlendirmesinde, Sri Lanka Aile Bakanlığının talak usulünün kaldırılmasını önerdiği belirtilmektedir. Fas'ın raporuna ilişkin 24.01.2008 tarihli değerlendirme toplantısı raporunda ise Fas'ta yasa değişikliğiyle talak usulüne son verildiği ve boşanmanın artık yalnızca mahkeme kararıyla gerçekleşebildiği belirtilmektedir.

Çünkü evlilik, herhangi bir ortaklıktan farklı olarak, eşlerin birbirinden bağımsız karar alabilme alanının çok kısıtlı olduğu, eşlerden birinin toplumsal cinsiyet, engellilik, hastalık gibi sebeplerle diğerine karşı kırılgan konumda bulunduğu ve bu nedenle istismara açık bir ilişkidir. Oysa ticari bir ortaklığın sona ermesinde ortakların birbirine karşı özel olarak korunmasını gerektiren yapısal bir eşitsizlik yoktur. Evlilikteki yapısal eşitsizlik, özerkliği bir yanılsamaya dönüştürmektedir; özerkliğe saygı gerekçesiyle hukukun geri çekilmesi ise bu güç dengesizliğinde güçlü olanın lehine sonuçlar doğurur.[77]

3.2 Boşanmanın Yan Sonuçları ve Usul Bütünlüğü İlkesi

Türk Medeni Kanunu'nda boşanmanın yan sonuçları kavramını[78] açıklayan bir düzenleme yoktur. Bu ifade yalnızca boşanmada yargılama usulüne ilişkin hükümde geçmekte,[79] ancak tanımlanmamakta ve kapsamı belirlenmemektedir. Kavramın içeriği hukuk yazınına ve mahkemelere bırakılmıştır. Türk Medeni Kanunu'nun kaynağı olan İsviçre Medeni Kanunu'nun hazırlık çalışmalarında ise boşanmanın yan sonuçları arasında yalnızca tazminat, nafaka ve çocuklara ilişkin konular değil, mal paylaşımı da sayılmıştır.[80]

Türk Medeni Kanunu'nun boşanma kararına ilişkin bölümünde de tazminat ve nafakayla birlikte mal paylaşımı da düzenlenmiştir. Kanunun yapısına bakıldığında, mal paylaşımının boşanmanın sonuçları arasında sayılmaması için hiçbir sebep yoktur. Üstelik mal rejimi boşanmayla sona erdiğinde mal paylaşımı davasına bakmaya yetkili mahkeme, boşanma davasına bakan mahkemedir.[81] Buna rağmen uygulamada, nedeni anlaşılamayan biçimde mal paylaşımı boşanmanın yan sonuçlarından sayılmamaktadır.

İsviçre'de mal paylaşımı kural olarak boşanma davasıyla birlikte görülürken, Türkiye'de mal paylaşımı ve eşyaların geri verilmesi ayrı bir dava konusu sayılmakta; boşanma davasıyla birlikte açılsa bile mahkemeler bu davaları ayırmakta ve önce boşanma davasının sonucunu beklemektedir.[82] Bu ayrımın pratik bir sonucu da harçtadır: Boşanmanın yan sonuçları için ayrı harç alınmazken, yan sonuç sayılmayan talepler için ayrı dava açılmakta ve dava değerine göre harç ödenmektedir.[83]

Boşanmaya bağlı maddi ve manevi tazminat ile yoksulluk nafakası boşanmanın yan sonuçlarından sayıldığı için, boşanma davasıyla birlikte istendiklerinde mahkeme boşanma ve sonuçları için ayrı ayrı karar veremez. Öte yandan mahkeme, tazminat ve nafaka konusunda ancak eşler talep ederse karar verebilir.[84]

İsviçre'de nafakanın boşanmadan ayrı bir davayla istenemeyeceği, açık bir yasa kuralı olmamasına rağmen yargı kararlarıyla kabul edilmiştir. Türkiye'de ise Yargıtay'ın bir içtihadı birleştirme kararının etkisiyle, kaynak kanundan farklı olarak, tazminat ve nafaka için özel bir dava açma süresi

---

[77] A. Röthel'in görüşü; aktaran: Yücel, *Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinden Kusurdan Bağımsızlığa Geçiş*.
[78] Hukuki terim: boşanmanın ferileri (feri sonuçları).
[79] TMK m. 184/5.
[80] İsviçre Medeni Kanunu'nun ilk haline ilişkin 1904 Tasarısı'nın gerekçesi.
[81] TMK m. 214/2.
[82] Hukuki terim: boşanma davasının bekletici mesele yapılması.
[83] Hukuki terim: nispi harç.
[84] Hukuki terim: tasarruf ilkesi.

öngörülmüş[85] ve bu taleplerin ayrı bir davayla ileri sürülmesi mümkün kılınmıştır. Böylece boşanmanın sonuçlarıyla birlikte görülmesi ilkesi zayıflatılmıştır.

Tazminat ve nafaka istenen bir boşanma davasında boşanma ve sonuçları birlikte karara bağlanır. Kararın bir kısmına itiraz eden taraf, tüm konuları sonuçlandıran boşanma kararını bekleyerek üst mahkemeye başvurabilir. Buna bağlı olarak boşanma kararı kesinleşmedikçe tazminat ve nafaka da uygulanamaz: Maddi ve manevi tazminat ödenebilir hale gelmez,[86] yoksulluk nafakası işlemeye başlamaz. Karar kesinleşene kadar evlilik de sürdüğünden, bu süre boyunca tedbir nafakası ödenmeye devam edebilir.

3.3 Türkiye'de Usul Bütünlüğünün Olumlu ve Olumsuz Sonuçları

Uygulamada boşanma davalarının uzun sürmesinin en temel nedeni, özellikle mal varlığına ilişkin anlaşmazlıkların hemen çözülememesidir. Davaların uzamasında yargı hizmetinin kötü işleyişi de etkilidir. Pek çok durumda eşler boşanma konusunda anlaşsa bile mal paylaşımı, aile konutunun durumu, bir eşin diğerinin mal varlığına yaptığı katkılardan doğan alacak ve nafaka gibi konularda anlaşmazlık sürebilmektedir.

Kusura dayanan bir boşanma hukukunda, boşanma sebeplerine ilişkin kusur değerlendirmesini boşanmanın sonuçlarına ilişkin değerlendirmeden ayırmak güçtür. Bu nedenle kusurdan bağımsız bir boşanma hukukunda, boşanma kararı ile sonuçlarının birlikte görülmesi ihtiyacının başka gerekçelerle açıklanması gerekir.

Çocuğun velayeti, kişisel ilişki ve çocuğa ödenecek nafaka bu bağlamda ayrı tutulmalıdır. Çünkü bu konularda mahkeme, talep olmasa da çocuğun üstün yararı doğrultusunda kendiliğinden düzenleme yapmak zorundadır.[87] Ayrıca anne ve babanın çocuğa bakma yükümlülüğü her durumda vardır; boşanma bu yükümlülüğü ortadan kaldırmaz, yalnızca biçimini değiştirir: Çocuğa fiilen bakan taraf bu yükümlülüğü emeği ve mal varlığıyla, diğer taraf ise yalnızca mal varlığıyla yerine getirir.

Olumlu sonuç: Türkiye'de, İsviçre'den farklı olarak, konutun sahibi olmayan ya da kira sözleşmesine taraf olmayan eşin konutta oturma ve ev eşyalarını kullanma hakkı, boşanmanın kesinleşmesiyle kesin olarak sona ermektedir. Boşanmadan sonra konutun ve ev eşyalarının bu eşe bırakılması imkânı bulunmadığından, en azından nafakanın ve tazminatın boşanma kararıyla birlikte belirlenmesi ve kararın kesinleşmesiyle ödenebilir hale gelmesi, ekonomik olarak zayıf durumdaki eşin haklarını korumaktadır. **Boşanma davası mali sonuçlarından tamamen ayrı görülseydi ve birlikte görülme imkânı dahi bulunmasaydı, zayıf durumdaki eş boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin dava süreçlerinde tamamen güvencesiz kalacaktı.**

Olumsuz sonuç: Bu ilkenin Türkiye'de yalnızca tazminat ve nafakayla sınırlı ve zayıflatılmış biçimde uygulanmasının olumsuz sonucu ise, tazminat ve nafakaya, mal paylaşımından sonra eşlerin mali durumunun nasıl değişeceği bilinmeden karar verilmesidir. Bu durum hakkaniyete ve hatta nafaka ile tazminatın amacına aykırı kararlara yol açmaktadır. Boşanmanın yarattığı ekonomik dengesizlikleri

[85] Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu kararı; TMK m. 178'deki bir yıllık zamanaşımı süresi.
[86] Hukuki terim: muacceliyet.
[87] TMK m. 182.

telafi edebilmek ya da en azından azaltabilmek, eşlerin boşanma sonrasındaki mal varlığının netleşmesiyle mümkündür; aksi halde hâkim karanlıkta yol bulmaya çalışan birine dönüşmektedir.

Nitekim İsviçre'de hâkim, mal paylaşımının karmaşık olduğu durumlarda bunun boşanma davasından ayrı görülmesine karar verebilse de[88] mal paylaşımından doğacak alacağın nafaka tutarını etkileyeceği öngörülüyorsa, yüksek mahkeme kararlarına göre davaların ayrılmasına karar verilemez.

3.4 Diğer Ülkelerde Boşanmanın Sonuçlarından Ayrılması: İstisnai ve Koşullu

Aşağıdaki örneklerde ortak olan nokta şudur: Boşanma kararının sonuçlarından ayrılabildiği ülkelerde bile bu bir kural değil istisnadır ve eşlerin rızası, katlanılamaz güçlük, ağır basan bir menfaat ya da zorunlu bekleme süreleri gibi sıkı koşullara bağlanmıştır. Bazı ülkelerde ise boşanmanın belirli ekonomik sonuçları boşanma kararıyla zorunlu olarak birlikte görülmekte, hatta hâkim bunları talep olmasa da kendiliğinden ele almaktadır.

Avrupa aile hukuku ilkeleri: Eşler boşanma konusunda anlaşıp sonuçların bazılarında veya hiçbirinde anlaşamazsa, çocukların velayeti, kişisel ilişki ve nafakası hakkında yetkili makam çocuğun üstün yararını gözeterek karar vermek zorundadır. Mal paylaşımı ve eşe ödenecek nafaka konusunda ise boşanma sırasında karar vermek zorunlu değildir; yetkili makama takdir yetkisi tanınmıştır.[89]

İsviçre: Boşanma kararının sonuçlarıyla birlikte görülmesi kuralının iki istisnası vardır. Birincisi, mal paylaşımı çok karmaşıksa ve uzun sürecekse mahkemenin bunu boşanma davasından ayırabilmesidir. İkincisi, evlilik süresince biriken emeklilik haklarının eşler arasında paylaştırılmasının[90] hesabında güçlük çıkarsa mahkemenin bunu karara bağlamadan boşanmaya karar verebilmesidir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi, mal paylaşımından doğacak alacak nafaka hesabını etkileyecekse davalar ayrılamaz.

Mal paylaşımı ve boşanma sonrası nafaka konusunda mahkeme yalnızca tarafların ileri sürdüğü olgu ve talepler üzerinden karar verirken, diğer konularda kendiliğinden inceleme yapar.[91] Böylece emeklilik haklarının paylaştırılması talep edilmese de mahkemece kendiliğinden karara bağlanır. Mal paylaşımı veya nafaka talep edilmemişse mahkeme bu konularda karar veremez; talep edilenden yüksek ya da karşı tarafın kabul ettiğinden düşük bir nafakaya da hükmedemez.

Eşlerin birlikte başvurduğu tam anlaşmalı boşanmada, anlaşmanın boşanmanın tüm sonuçlarını kapsaması beklenir. Bazı sonuçlarda uzlaşılamamışsa kısmi anlaşma söz konusudur ve her eşin anlaşamadıkları konulardaki taleplerini gerekçelendirmesi gerekir.

İsviçre'de daha önce, kararın yalnızca itiraz edilen kısımlarının kesinleşmesinin engellenmesi ve böylece boşanmanın tek başına kesinleşebilmesi mümkündü.[92] Yeni usul kanununda bu yönde bir hüküm yer almamış ve boşanma kararının sonuçlarıyla bütünlüğü vurgulanmıştır. Buna karşın yüksek mahkeme, kusurdan bağımsız boşanma hukukunda boşanma ile sonuçları arasında çelişkili karar riskinin azaldığını belirterek, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle güvence altına alınan (yeniden)

---

[88] İsviçre Medeni Usul Kanunu (Zivilprozessordnung, ZPO) m. 283/2.
[89] Avrupa Aile Hukuku Komisyonu (CEFL), Boşanma ve Eski Eşler Arasında Nafakaya İlişkin Avrupa Aile Hukuku İlkeleri, İlke 1:7.
[90] Hukuki terim: sigorta haklarının denkleştirilmesi (*Vorsorgeausgleich*).
[91] ZPO m. 277. Hukuki terim: taraflarca getirilme ilkesi ve resen araştırma ilkesi.
[92] Eski ZGB m. 149.

evlenme hakkının korunması için,[93]**karşı tarafın rıza göstermesi veya talep edenin korunmaya değer menfaatinin ağır basması halinde**, yargılama sürerken yalnızca boşanmanın kesinleşmesine imkân tanımıştır. Bu görüş yerleşik içtihat haline gelmiştir.

Almanya: Boşanmanın sonuçlarına ilişkin karara itiraz edildiğinde, boşanmanın kendisine ilişkin karar da kural olarak kesinleşmemektedir. Bunun gerekçesi, zayıf durumdaki eşin haklarının korunmasıdır. Ancak **boşanmanın sonuçlarına ilişkin yargılamanın çok uzaması katlanılamaz bir güçlüğe yol açıyorsa**, eşlerden birinin talebiyle boşanma kararı sonuçlara ilişkin yargılamadan ayrılabilir.[94]

Bunun yanında boşanma dilekçesinin işleme konmasından itibaren üç ay geçmişse, **eşler emeklilik haklarının paylaştırılması konusunda gerekli iş birliğini yapmışsa ve her iki eş de ayırma konusunda anlaşıyorsa** mahkeme ayırma kararı verebilir.[95] Çünkü Almanya'da boşanma davası içinde karara bağlanması zorunlu olan tek mali sonuç emeklilik haklarının paylaştırılmasıdır. Ancak bu durumda da boşanma için aranan bir yıllık ayrı yaşama süresi henüz dolmamışsa, bu sürenin dolması beklenir;[96] olağanüstü güçlük hallerinde ise üç aylık sürenin geçmesi yeterlidir.[97] Böylece İsviçre'de yargı kararlarıyla kabul edilen gerekçeler, Almanya'da yasada açıkça düzenlenmiştir.

Almanya'da anlaşmalı boşanma için özel bir usul yoktur ve bütünlük ilkesi çok sınırlı biçimde uygulanır. Yalnızca emeklilik haklarının paylaştırılması boşanma davasıyla zorunlu olarak birlikte görülür ve boşanmadan sonra ayrı bir davayla istenemez. Eşe ödenecek nafaka ve mal paylaşımından doğan alacaklar ise boşanmadan sonra ayrı bir davayla da istenebilir. Dolayısıyla bu talepler ne Türkiye'deki uygulamada olduğu gibi mutlaka ayrı bir davada ne de mutlaka boşanma davası içinde görülmektedir; her iki yol da açıktır ve boşanma davasında istenmişlerse mahkeme bunları ilke olarak ayırmadan sonuçlandırır. Ayrıca nafaka, koşulları varsa boşanmadan sonra herhangi bir süre sınırına bağlı olmaksızın istenebilir.

Almanya'da mahkemenin hangi konularda kendiliğinden hareket edebileceği, hangilerinde ise yalnızca talep üzerine karar verebileceği, evliliğin sürmesine hizmet eden ve evliliğin sona ermesine yönelik konular ayrımıyla belirlenmektedir. Evliliğin sürmesine hizmet eden konularda mahkeme kendiliğinden hareket edebilirken, boşanmanın sonuçlarına ilişkin konularda kural olarak talep gerekir. Bununla birlikte İsviçre'de olduğu gibi emeklilik haklarının paylaştırılması talep olmasa da kendiliğinden karara bağlanır.[98] Boşanma sonrası nafaka ve mal paylaşımı ise talebe bağlıdır.

Avusturya: Mal paylaşımının ve nafakanın mutlaka boşanma davasında istenmesi gibi bir sınırlama yoktur; ancak boşanma davasında nafaka istenmişse boşanmayla birlikte karara bağlanır.

Fransa: Mahkeme önünde gerçekleşen anlaşmalı boşanmada, anlaşmanın boşanmanın tüm sonuçlarını kapsaması gerekir; özellikle mal paylaşımına ilişkin hükümlerin anlaşmada yer alması, paylaşıma gerek yoksa bunun da açıklanması zorunludur.[99] Yoksulluk nafakasına karşılık gelen eş

[93] Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 12.
[94] Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG) § 140/2, bent 5.
[95] FamFG § 140/2, bent 4.
[96] FamFG § 140/4; BGB § 1565/1.
[97] BGB § 1565/2.
[98] FamFG § 137/2.
[99] Fransız Medeni Usul Kanunu (Code de procédure civile) m. 1091.

nafakası ilk kez boşanmadan sonra istenemez; mutlaka boşanma yargılaması sırasında talep edilip karara bağlanması gerekir.

Taraflar boşanmanın sonuçları konusunda anlaşamamışsa da mal paylaşımı ve eş nafakası boşanma kararıyla **zorunlu olarak birlikte** görülür. Bu nedenle mal paylaşımı konusunda bir anlaşma yoksa hâkim konuyu kendiliğinden ele alarak karara bağlar. Eş nafakası talep edilmemişse, hâkim yargılama sırasında taraflara bu talepte bulunabileceklerini hatırlatmak zorundadır.[100]

3.5 Değerlendirme

- **Boşanma kararı sonuçlarından kural olarak ayrılmaz.** İncelenen ülkelerde ayırma ancak tarafların anlaşması ya da katlanılamaz güçlük gibi sıkı koşullara ve koruyucu önlemlere bağlıdır.
- **Mal paylaşımı da çoğu zaman boşanmayla birlikte görülür.** İsviçre ve Fransa'da mal paylaşımı boşanma kararıyla birlikte ele alınmakta; İsviçre'de mal paylaşımından doğacak alacak nafakayı etkileyecekse davalar ayrılamamaktadır. Çünkü nafakanın ve tazminatın doğru hesabı ancak mal paylaşımıyla birlikte yapılabilir.
- **Türkiye'de bu ilke zaten sınırlı uygulanmaktadır.** Boşanma kararı yalnızca tazminat ve nafakayla birlikte görülmekte, mal paylaşımı ayrı ve uzun süren davalara bırakılmaktadır.
- **Mevcut sınırlı güvencenin de kaldırılması, incelenen ülkelerde kural olarak karşılığı olmayan bir sonuç doğuracaktır.** Boşanma kararının nafaka ve tazminattan da ayrılması halinde zayıf durumdaki eş, boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin dava süreçlerinde tamamen güvencesiz kalacaktır.
- **Boşanma davaları zaten uzun sürmemektedir.** Eylül 2026'da yayımladığımız Bilgi Notunda ortaya koyduğumuz üzere, Türkiye'de boşanma davaları pek çok dava türünden ve diğer birçok ülkeden daha kısa sürmektedir; davaları uzatan temel neden, mal varlığına ilişkin anlaşmazlıkların hemen çözülememesidir.

[100] Code de procédure civile m. 1076-1.

Karşılaştırmalı Tablo

Aşağıdaki tablo, bu notta ele alınan konular bakımından incelenen hukuk düzenlerini özetlemektedir.[101]

	Kesilen nafakanın yeniden bağlanması	Nafakanın askıya alınması	Nafaka ödeyenin ölümü	Aile konutunun ihtiyacı olan eşe bırakılması	Boşanma kararı ile ekonomik sonuçların birlikte görülmesi
Türkiye	Mümkün değil	Yasada öngörülmemiş	Düzenli ödenen nafaka kendiliğinden kalkar	Yasal mal rejiminde yok; yalnızca sözleşmeyle seçilen bazı mal rejimlerinde var	Tazminat ve nafaka boşanmayla birlikte; mal paylaşımı ayrı davada görülür
Almanya	Ortak çocuğun bakımı sürüyorsa mümkün	Düzenlenmemiş ancak nafaka süre sınırı olmadan sonradan bağlanabilir	Sona ermez	Var; kira sözleşmesinin devri dahil	Sınırlı; ayırma yalnızca katlanılamaz güçlük veya eşlerin anlaşmasıyla
Avusturya	Evlenmeden birlikte yaşama nedeniyle kesildiyse, birliktelik bitince yeniden istenebilir	Açıkça düzenlenmemiş; ancak yerleşik yargı kararlarına göre evlenmeden birlikte yaşam halinde nafaka sona ermez, askıya alınır	Sona ermez; mirasçılar indirim isteyebilir	Var; kiraya verenin rızası aranmaz	Nafaka istenmişse boşanmayla birlikte karara bağlanır
İsviçre	Boşanmada ödeme gücü yoksa 5 yıl içinde yeniden istenebilir	Var	Kendiliğinden sona erer; taraflar devamını kararlaştırabilir	Var; kira sözleşmesinin devri veya sınırlı süreli oturma hakkı	Kural; mal paylaşımı da dahil, istisnalar sıkı koşullu
Fransa	–	Var	Sona ermez; miras kalan mal varlığından karşılanır	Reşit olmayan ortak çocuk varsa; kira sözleşmesinin devri her durumda mümkün	Zorunlu; mal paylaşımı ve nafaka boşanma kararıyla birlikte
İngiltere	Evlenmeden birlikte yaşama nedeniyle kesildiyse, birliktelik bitince yeniden istenebilir	Düzenlenmemiş	Düzenli ödeniyorsa sona erer	Var; kira sözleşmesinin devri ve mülkiyet devri	Zorunlu değil

[101] Tablodaki bilgilerin yasal dayanakları, ilgili bölümlerin dipnotlarında gösterilmiştir.

Kaynakça

Yücel, Özge. *Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinden Kusurdan Bağımsızlığa Geçiş*. 2. Baskı. Ankara: Adalet Yayınevi, 2026, s. 100-105, 115-132, 454-458, 502-523, 585-588, 590-593, 595-597.

Anayasa Mahkemesi, E.2025/156, K.2026/131, 4.6.2026 tarihli karar (R.G. 30.9.2026, sayı 33386).

Anayasa Mahkemesi, E.2011/136, K.2012/72, 17.5.2012 tarihli karar.

EŞİK – Eşitlik için Kadın Platformu. *Boşanma, Mal Rejimi ve Nafaka Davalarına İlişkin Bilgi Notu*. Eylül 2026.

EŞİK – Eşitlik için Kadın Platformu. "Anayasa Mahkemesi'nin Yoksulluk Nafakasıyla İlgili Gerekçeli Kararı Yayımlandı: Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Yoksulluğu Görmezden Gelindi". Basın açıklaması, 1 Ekim 2026.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi. R (81) 15 sayılı "Aile Konutunda Oturmaya ve Ev Eşyalarının Kullanımına İlişkin Eşlerin Hakları" konulu tavsiye kararı, 16.10.1981.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi. R (89) 1 sayılı tavsiye kararı.

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW). 29 No.lu Genel Tavsiye.

Avrupa Aile Hukuku Komisyonu (CEFL). *Boşanma ve Eski Eşler Arasında Nafakaya İlişkin Avrupa Aile Hukuku İlkeleri*; *Eşler Arasındaki Malvarlığı İlişkilerine Dair Avrupa Aile Hukuku İlkeleri*.

EŞİK – Eşitlik için Kadın Platformu Nafaka Konulu Basın Açıklamaları

🟣 Anayasa Mahkemesi'nin Yoksulluk Nafakasıyla İlgili Gerekçeli Kararı Yayımlandı: Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Yoksulluğu Görmezden Gelindi, 1 Ekim 2026

https://esik.org.tr/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74809/anayasa-mahkemesi-nin-yoksulluk-nafakasiyla-ilgili-gerekceli-karari-yayimlandi-cinsiyet-esitsizligi-ve-kadin-yoksullugu-gormezden-gelindi

🟣 Anayasa Mahkemesi'nin Nafaka Kararı Kadınlara Yönelik Ekonomik Şiddeti Artıracak, 4 Haziran 2026

https://www.esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/74770/anayasa-mahkemesi-nin-nafaka-karari-kadinlara-yonelik-ekonomik-siddeti-artiracak

🟣 AKP'li Vekilden Hızlı ve Tek Taraflı Boşanma İsteyen Skandal Sözler, 10 Nisan 2026

https://www.esik.org.tr/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74764/akp-li-vekilden-hizli-ve-tek-tarafli-bosanma-isteyen-skandal-sozler

🟣 Bir Asrı Aşkın Mücadele ile Kazandığımız Haklarımıza, Eşitlikçi ve Laik Medeni Kanun'a Dokundurmayacağız! 17 Şubat 2026

https://www.esik.org.tr/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74751/bir-asri-askin-mucadele-ile-kazandigimiz-haklarimiza-esitlikci-ve-laik-medeni-kanun-a-dokundurmayacagiz

🟣 Yargı ve Yasama Eliyle Hayatlarımız ve Haklarımız Elimizden Alınıyor, 26 Aralık 2025

https://www.esik.org.tr/kategori/12-yargi-paketi/74716/yargi-ve-yasama-eliyle-hayatlarimiz-ve-haklarimiz-elimizden-aliniyor

🟣 Medeni Yasa'yı erkekler lehine değiştirmek isteyenlere 17 Şubat sözü: İzin Vermeyeceğiz, 17 Şubat 2024

https://www.esik.org.tr/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74218/medeni-yasa-yi-erkekler-lehine-degistirmek-isteyenlere-17-subat-sozu-izin-vermeyecegiz

🟣 Yeniden Refah'tan Nafaka Hakkının Sınırlandırılması için Yasa Teklifi, 12 Ekim 2023

https://www.esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/74143/yeniden-refah-tan-nafaka-hakkinin-sinirlandirilmasi-icin-yasa-teklifi

🟣 Adalet Bakanı'na Sesleniyoruz: Medeni Yasa'yı sil baştan yazmaya kalkışmak kimsenin haddine değildir, 1 Eylül 2023

https://www.esik.org.tr/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74133/adalet-bakani-na-sesleniyoruz-medeni-yasa-yi-sil-bastan-yazmaya-kalkismak-kimsenin-haddine-degildir

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı'na ve Adalet Bakanı'na Açık ve Acil Çağrı: 1 gün evli kalıp onlarca yıl nafaka ödeyen kaç erkek var derhal açıklayın, gerçek bir mağduriyetse, para toplayıp nafaka borçlarını biz ödeyeceğiz!, 18 Ağustos 2023

https://www.esik.org.tr/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74130/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakani-na-ve-adalet-bakani-na-acik-ve-acil-cagri

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Ö. Göktaş'a kadınların nafaka hakkına dokunmanın da bir şiddet biçimi olduğunu hatırlatıyoruz..., 31 Temmuz 2023

https://www.esik.org.tr/kategori/nafaka-basin-aciklamalari/74123/aile-ve-sosyal-hizmetler-bakani-mahinur-o.-goktas-a-kadinlarin-nafaka-hakkina-dokunmanin-da-bir-siddet-bicimi-oldugunu-hatirlatiyoruz

- Yaşam Tarzımıza, Nafakamıza, Eşitliği Koruyan Yasalara Dokunma, 11 Şubat 2022

https://www.esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/73756/yasam-tarzimiza-nafakamiza-esitligi-koruyan-yasalara-dokunma

- Muhalefet partileri genel başkanlarına ve TBMM'deki tüm milletvekillerine mektup: Kadınların Nafakasına Dokunmayın, 15 Ocak 2022

https://www.esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/73710/muhalefet-partileri-genel-baskanlarina-ve-tbmm-deki-tum-milletvekillerine-mektup-kadinlarin-nafakasina-dokunmayin

- Kapalı kapılar ardında bu kez de nafaka hakkımızı gasp edemezsiniz, 10 Ocak 2022

https://www.esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/73703/kapali-kapilar-ardinda-bu-kez-de-nafaka-hakkimizi-gasp-edemezsiniz

- Bakan Zehra Zümrüt Selçuk'a Çağrı: Bakan Zehra Zümrüt Selçuk'u kadınların kazanılmış hakları aleyhine çalışmaktan vazgeçmeye çağırıyoruz! 23 Ekim 2020

https://www.esik.org.tr/kategori/basin-aciklamalari/71867/bakan-zehra-zumrut-selcuk-a-cagri

Nafaka Konulu Kimi Rapor ve Araştırmalar

- Av. Hülya Gülbahar - Nafaka, Eziyet, Kadının Beyanı - 2024

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Nafaka,_Eziyet,_Kad%C4%B1n%C4%B1n_Beyan%C4%B1_Hu%CC%88lya_Gu%CC%88lbahar_2024.pdf

- Kadın Dayanışma Vakfı Yoksulluk Nafakası İzleme Raporu Eylül 2024

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Kadin_Dayanisma_Vakfi_Yoksulluk_Nafakasi_Izleme_Raporu_Eylul_2024-1.pdf

- Prof. Dr. İpek İlkkaracan ve Doç. Dr. Emel Memiş - Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Ekonomi Politikaları Bilgi Notu, Ekim 2021

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Turkiyede_Toplumsal_Cinsiyet_Esitligi_icin_Ekonomi_Politikalari_Bilgi_Notu.pdf

- Diyarbakır Barosu - Nafaka Araştırması, Mart 2021

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Diyarbakir_Barosu_Nafaka_Arastirmasi.pdf

- İstanbul Barosu - Nafaka Dosyası, Mart 2020

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Istanbul_Barosu_Nafaka_Dosyasi.pdf

- KONDA - Nafaka Araştırması, Mart 2020

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Konda_Nafakasi_Arastirmasi.pdf

- Kadın Dayanışma Vakfı - Nafaka Araştırması, Kasım 2019

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Kadin_Dayanisma_Vakfi_Nafaka_Arastirmasi.pdf

- TÜBAKKOM - Nafaka Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, 30 Temmuz 2019

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/TUBAKKOM_Nafaka_Calistayi_Sonuc_Bildirgesi.pdf

- Mor Salkım Derneği - Nafaka Çalıştayı, 3 Temmuz 2019

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Mor_Salkim_Dernegi_Nafaka_Calistayi.pdf

- İzmir Barosu - Nafaka Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, 7 Mart 2019

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Izmir_Barosu_Nafaka_Calistayi_Sonuc_Bildirgesi.pdf

- Ankara Barosu - Nafaka Çalıştayı Sonuç Bildirgesi, 12 Ocak 2019

https://www.esik.org.tr/s/2547/i/Ankara_Barosu_Nafaka_Calistayi_Sonuc_Bildirgesi.pdf